

מטעמי תורת חיים

פרשיות בהר בחוקותי – חומרת איסור ריבית

ה' יתברך ציוה על איסור לקיחת ריבית שנאמר "וכי גִּמְוָה אֶחִיד וּמִטָּה יָדוֹ עֲמָד וְהִחֲזִקְתָּ בּוֹ גֵר וְתוֹשֵׁב וְחִי עִמָּךְ: אֵל תִּקַּח מֵאִתּוֹ נֶשֶׁךְ וְתִרְבִּית וְיִרְאֶתָּה מֵאֱלֹקֶיךָ וְחִי אֶחִיד עִמָּךְ: אֵת כֶּסֶף לֹא תִתֵּן לוֹ בְּנֶשֶׁךְ וּבִמְרִבִּית לֹא תִתֵּן אֶכְלָךְ" (ויקרא כה, לה-לו). ועוד הוסיף ציווי "לֹא תִשָּׁךְ לְאֶחִיד נֶשֶׁךְ כֶּסֶף נֶשֶׁךְ אֶכְלָךְ נֶשֶׁךְ כָּל דָּבָר אֲשֶׁר יִשָּׁךְ" (דברים כג, כ), כאשר חמש לשונות של נשך מוזכרים בפסוק כנגד כל המעורבים – המלוה, הלווה, הערב ושני העדים – שכולם נענשים על ההלוואה בריבית (ספר חסידים' בסוף סימן תקלב. ראה גמ' בבא מציעא דף עה ע"ב).

ויש להבין, מדוע הקב"ה אסר לקחת ריבית בעבור הלוואת כסף שנותן איש ישראלי לחברו? ומהו העונש של העובר על כך?

לקיחת ריבית היא כמו ארס של נחש המתפשט בגופו של האדם

הריבית נקראת בתורה בלשון "נֶשֶׁךְ" (ויקרא כה, לו) משום שכאשר אדם לוקח מהעני ריבית הוא הולך 'ונושך' אותו מעט מעט עד שמכלה את ממונו של העני (הרמ"ד וואלי שהיה תלמיד חבר להרמח"ל פרשת כי תצא פרק כג ד"ה לא תשיך לאחיד), כפי שארס נשיכת נחש מתרבה בגוף האדם (הרמח"ל על התורה' פרשת כי תצא פרק כג, כ), ועולה מהעקב בו ננשך האדם והולך ומתפשט בגופו (גבול בנימין' לר' בנימין הכהן חלק א דרוש לב פרשת בהר בחוקותי דף סא ע"ב טור א סוף ד"ה והן אלה) עד שמגיע אל הלב (יטעמי המצות' לר' מנחם הבבלי מצות לא תעשה אות מ) ואל הראש. ולכן התיבה "נֶשֶׁךְ" היא מלשון הפסוק "וְהָיָה אִם נֶשֶׁךְ הִנָּחֵשׁ אֶת אִישׁ" (במדבר כא, ט) (גבול בנימין' לר' בנימין הכהן חלק א דרוש לב פרשת בהר בחוקותי דף סא ע"ב טור א סוף ד"ה והן אלה), וכן זה הטעם ללשון הציווי "לֹא תִשָּׁךְ" (דברים כג, כ) שהוא כמו נחש הנושך (ספר ימאה שערים' המיוחס לרקנאטי שער ששה ושמנים ד"ה ועל דרך האמת). וגם הנחש הקדמון שהיה בימי בראשית לקח ריבית, כי כשהוחלפה לאדם הראשון הגזירה "בַּיּוֹם אֶכְלָךְ מִמֶּנּוּ מוֹת תָּמוּת" (בראשית ב, יז) ליומו של הקב"ה שהוא אלף שנה, הסכים לכך הס"מ שהוא מלאך המוות והוא הנחש הקדמון, כי על ידי כן תהיה בידו לא רק מיתת האדם אלא גם מיתת כל הבנים הרבים שהוא יוליד. ונמצא בזה שלקח 'ריבית' כי קיבל תוספת בעבור דחיית זמן המיתה של אדם הראשון (יברכת טוב' לר' משה נאל הכהן ויקרא דף עח ע"ב ד"ה יאכן בזמנינו וכתב שהוא דין 'אגר נטר' בדיני ריבית ועיי"ש עוד שהאריך בזה).

התורה קראה לריבית בשם "נֶשֶׁךְ" (ויקרא כה, לו) על מנת לרמוז כי האדם המלוה בריבית תופס את אומנותו של 'הנחש' הרוחני שהיא דרגת טומאה הנושכת ומכלה (הרמ"ד וואלי פרשת כי תצא ד"ה לא תשיך לאחיד). והנה כאשר הלווה הוא עני הרי זה סימן שהשפע הרוחני חסר מהנשמה שלו בעבור איזה פגם שתלוי בה, ונשמתו רעבה וחשוכה. ועל מנת שאותה נשמה לא תיפול לגמרי ביד העניות שהוא בסוד הסטרא אחרא, צריכים חבריו בני ישראל לתת לה מן השפע שלהם בתורת הלוואה שהרי כל ישראל ערבים זה לזה גם למעלה באילן הנשמות, וכפי שנאמר "וכי גִּמְוָה אֶחִיד וּמִטָּה יָדוֹ עֲמָד וְהִחֲזִקְתָּ בּוֹ" (ויקרא כה, לה). אבל כאשר העני נאלץ לקחת עם ההלוואה גם נשך, אזי אדברא מקלקלים יותר ממה שחושבים לתקן שהרי הנשך הוא סוד 'הנחש' הנושך וממית, ובזה למעשה מוסיפים טומאה לטומאתו של העני. עד שבאופן זה נוח לאותו הלווה ליפול בידי העניות ולהתפרנס מן הצדקה מאשר לטמא את גבול הקדושה בסוד 'הנשך' (הרמ"ד וואלי ספר הליקוטים א' בחלק 'נושאים שונים' בנושא 'סוד איסור נשך').

כשם שהנחש לא יתרפא כך גם המלווה בריבית לא יקום בתחיית המתים

מי שחי בעולם הזה ולקח ריבית אין מלאך אחד בשמים שמלמד עליו זכות (ישמות רבה' לא, יד) והוא לא יחיה לעולם הבא (ישמות רבה' לא אות ו, תוסי' גמ' סוטה דף ה ע"א ד"ה כל אדם). לכן 'נשך' עולה בגמטריא התיבות 'זה נחש', ללמד שכשם שהנחש לא יתרפא לעתיד לבוא והעפר ימשיך להיות לחמו שנאמר "וְנִחַשׁ עֶפְרָ לְחַמוֹ" (ישעיה סה, כה) (ראה 'בראשית רבה' כ, ה) כך גם לוקח הריבית לא יחיה (נעלם הטורים' ויקרא כה פסוק לו, 'הרוקח על התורה' ויקרא כה, לו), וכפי שאמר הנביא "בְּנֶשֶׁךְ יִתֵּן וְתִרְבִּית לָקַח וְחִי לֹא יִחְיֶה" (יחזקאל יח, יג) (הרוקח על התורה' לר' אלעזר מגרמייזא ויקרא כה, לו, 'ברית שלום' לר' פינחס בן פילטא פרשת משפטים דף נ' ע"ב). ונרמז הדבר גם בסמיכות הפסוקים "וְחִי עִמָּךְ: אֵל תִּקַּח מֵאִתּוֹ נֶשֶׁךְ וְתִרְבִּית" (ויקרא כה, לה-לו) (הרוקח על התורה' ויקרא כה, לו). ודוד המלך אמר שעל מנת לזכות לעולם הבא שנאמר בו "מִזְמוֹר לְדָוִד יְהוָה מִי גִּיּוֹר בְּאֶהְלָךְ מִי יִשְׁכֵּן בְּהֶר קִדְשֶׁךָ" (תהלים טו, א) צריך לקיים קודם בעולם הזה "כֶּסֶף לֹא יִתֵּן בְּנֶשֶׁךְ" (תהלים טו, ה), שאם לא כן, הוא לא יקום בתחיית המתים וממילא לא יזכה לעולם הבא (יחזקאל דוד' לר' דוד חזן על תהלים מזמור טו ד"ה הנה אמרתי שמי).

וכן נרמז הדבר גם בפסוק "וּבִמְרִבִּית לֹא תִתֵּן אֶכְלָךְ" (ויקרא כה, לו), כי "מְרִבִּית" הוא אותיות 'מר-בית', ללמד שאם אדם נותן לאחר את אוכלו ב'מרביית' כלומר בריבית, אזי הוא מכניס את המר ממנוות בביתו, כי נגזר עליו שאין לו תחייה לעולם והמוות יאחזה בו אחיזה עולמית (הרמ"ד וואלי ויקרא פרק כה ע"ה' ויבמריבית לא תתן). וכך אדם שלוקח ריבית הרי הוא מת בעולם הזה ומת בעולם הבא, ורמז לכך בפסוקים "אֵל תִּקַּח מֵאִתּוֹ נֶשֶׁךְ וְתִרְבִּית וְיִרְאֶתָּה מֵאֱלֹקֶיךָ וְחִי אֶחִיד עִמָּךְ: אֵת כֶּסֶף לֹא תִתֵּן לוֹ בְּנֶשֶׁךְ וּבִמְרִבִּית לֹא תִתֵּן אֶכְלָךְ" (ויקרא כה, לה-לו), שפעם הפסוק הזכיר את הריבית

חדש! יצא לאור עולם הספר הנפלא שרבים חיכו לו! הספר השני בסדרת ספרי "מטעמי תורת חיים"

ספר שני – חדש!
כ- 700 עמודים מרתקים!

הספר הנפלא עם אותיות מאירות עיניים ומפתח ערכים מפורט מאוד, מכיל כחמישים מאמרים בסגנון העלונים, בנושאים מרתקים על כל התורה, ועם הסכמות של גדולי ישראל. ניתן לברר פרטים נוספים על הספר ורכישתו:

במספר הטלפון 052-718-3300

נקודות הפצה בערים: ירושלים, תל אביב, חולון, אשדוד, פתח תקוה, צפת, בני ברק, ביתר עלית, נתניה, רמלה, ראש העין, קרית גת, באר שבע, אשקלון, מעלה אדומים.

ניתן להשיג בעוד מקומות ובאמצעות שליחות עד הבית.

ספר ראשון
כ- 650 עמודים מרתקים!

בלשון "תִּרְבִּית" כלומר שהוסיף לתיבה 'רְבִית' אות 'ת' יתירה, ופעם הזכיר בלשון "מִרְבִּית" כלומר שהוסיף לתיבה 'רְבִית' אות 'מ' יתירה, ושתי אותיות אלו יחד עולות התיבה 'מת', כי הלוקח ריבית הרי הוא מת בעולם הזה ומת בעולם הבא. וכן נרמז בפסוק "תִּמְוֹתֶיךָ רָשָׁע רָעָה" (תהלים לד, כב), "תִּמְוֹתֶיךָ" – שתי מיתות בעולם הזה ובעולם הבא, כלומר שלא יזכה ה"רָשָׁע" לקום בתחיית המתים בשביל שעשה "רָעָה" לקבל ריבית (וגבול בנימין חלק א דרוש לב פרשת בהר בחקותי דף סא ע"ב טור א ד"ה והן אלה קצות).

וכן התיבה "נִשְׁפָּךְ" (ויקרא כה, לה) עולה בגמטריא 'עֶשׂ' כנגד הפסוק "וְהָיָה פֶּרֶקְבִּי בְּבֶגֶד אֶכְלוּ עֵשׂ" (איוב יג, כח) ללמד שהנוטל ריבית עצמותיו מרקיבין בקבר ואין לו תחיה (וגבול בנימין לרי בנימין הכהן חלק א דרוש לב פרשת בהר בחקותי דף סא ע"ב טור א ד"ה והן אלה קצות). ועונש זה שלא לקום בתחיית המתים הוא מדה כנגד מדה, לפי שהמלוה בריבית 'נִשְׁפָּךְ' את חברו כנחש על ידי שלקח ממנו ריבית (ימגלה צפונות לרי אליהו הכהן מחבר 'שבט מוסר' ומדרש תלפיות חלק ב' פרשת בהר ד"ה הנה באמת בכל מצוה) שהתפשט בכל ממנו (יסמוכים לעד לרי אליהו הכהן מחבר 'שבט מוסר' פרשת בהר ד"ה עוד נראה לפרש מה כתיב) עד 'שהמית אותו בעניותו' (ספר 'מאה שערים' על טעמי המצוות המיוחס לרי מנחם רקנאטי שער ששה ושמונים ד"ה ועל דרך האמת), כמו נחש שנושך באבר אחד ומתפשט ארסו בכל האברים (יסמוכים לעד לרי אליהו הכהן פרשת בהר ד"ה עוד נראה לפרש) וממית אותו מנשיכתו (ספר 'מאה שערים' המיוחס לרי מנחם רקנאטי על טעמי המצוות שער ששה ושמונים ד"ה ועל דרך האמת), לכן גם המלוה בריבית לא יחיה בעת תחיית המתים, ולעולם גופו יהיה "עֶפְרָר" שזהו לחמו של הנחש שנאמר "וְנִחַשׁ עֶפְרָר לְחֶמוֹ" (ישעיה סה, כה) (ימגלה צפונות לרי אליהו הכהן חלק ב' פרשת בהר ד"ה הנה באמת).

והתברר האזהרות על מצות הריבית יותר ממצוות אחרות לפי שזה נוגע לכבוד אלהותו יתברך. והטעם לכך, משום שכאשר יגיע עת תחיית המתים כל המתים יקומו עם המומים הגופניים שהיו להם בשעה שמתו על מנת שיכירו אחרים ויידעו שאלו הם שמתו ועתה שבו וקמו לתחייה, ואחר כך ירפאם ה' יתברך. וכראות אותו הדור שקמו כולם למעט אחד שלא קם לתחייה, הם לא יידעו שהוא בעוון הריבית ולא יחשבו מחשבות חס וחלילה כאילו יש שתי רשויות, וכביכול חלילה אין לו יתברך שמו כוח להחיותו לפי שאותו האיש הוא מרשותו של 'אחר'. לכן הוכפלו אזהרות איסור הריבית כדי שיהיו בה מאוד מאוד, כי פגם גדול נעשה בעבורה שעתיד להיוולד מזה כפירה (ימגלה צפונות לרי אליהו הכהן מחבר 'שבט מוסר' חלק ב' פרשת בהר ד"ה 'הנה באמת בכל מצוה' ויעיי').

המלוה בריבית לא יקום בתחיית המתים כי כלה ממנו החלק הרוחני שמקיימו

כאשר אדם נפטר, נשאר חלק מהנפש שלו עם הגוף (נֶשֶׁךְ חיים' להארי"י ז"ל שער יח פרק א ד"ה ואל תתמה) והוא שורה בתוך עצמותיו ונקרא 'הבלא דגרמי'. על ידי חלק רוחני זה המתים מדברים ומספרים זה עם זה (ראה גמי ברכות דף יח ע"ב) (ספר הליקוטים' להארי"י ז"ל פרשת משפטים סימן כב על הפסוק 'לא תשיך לאחיד'), וגם יש למת חיות להתקיים עד לעת תחיית המתים (נֶשֶׁךְ חיים' שער יח פרק א ד"ה והנה כמו שגוף), וגם לקום לתחייה על ידה (נֶשֶׁךְ חיים' שער יח פרק א ד"ה ואל תתמה, 'ספר הליקוטים' להארי"י ז"ל פרשת משפטים סימן כב על הפסוק 'לא תשיך לאחיד'). ואם אין לאדם את לחלוות החיות הזאת הוא לא יוכל לקום בתחיית המתים (וגולל אורי לרי מאיר ביקיאים בערכי הכינויים אות ה), ועל זה נאמר "וְהָיָה חֵן לְהַחְיֵהוּ" (נֶשֶׁךְ חיים' תמיד וְהַשְׁבִּיעַ צִצְחָחוֹת נִפְשָׁךְ וְעֲמֻתֶיךָ נְחִלִּיץ וְהִיִּית כֶּן רָוָה וְכִמְצָא מִים אֲשֶׁר לֹא כִּפְּבוּ מִימִיו" (ישעיה נח, יא) כלומר שעל ידי הלחלוות אשר נכנסה בעצמות "לא כִּפְּבוּ מִימִיו" ויקום האדם בתחיית המתים (נֶשֶׁךְ חיים' שער יח פרק א ד"ה ואל תתמה) (להרחבה בענין תחיית המתים ראה אחד ממאמריו לפרשת האזינו – 'תחיית המתים לעתיד לבוא').

החלק של ה'הבלא דגרמי' ממשיך לקבל שפע רוחני מהעת שהאדם נקבר (נֶשֶׁךְ חיים' יעירות דבש' לרי יהונתן אייבשיץ חלק ב' דרוש ה' ד"ה אבל יובן ד"ה אם כן זה), לפי שכאשר בני אדם מתים הם נמסרים בידי שר רוחני הנקרא 'דומה', שהוא ממונה על שוכני עפר ובידו פנקסי כל הצדיקים והחבורות של החסידים השוכנים בעפר (וזהו פרשת חיי שרה דף קכד ע"א ד"ה 'אמר רבי יסא' מדרש הנעלם). ובעת שהמתים בידו הוא נותן מהשפע שלו, כפי מה שקיבל מה' יתברך, אל אותו 'הבלא דגרמי' שלהם על מנת שיהיה להם חיבור עם חלקי הנפש והרוח, ועל ידי כך יש בהם את 'הרוח' לחיות ולקום בעת תחיית המתים. ועתיד הקב"ה לפרוע לשר דומה בעבור מה שהוא מלוה לגופות ב'הבלא דגרמי'. אך אותו האיש שלא רצה להלוות בעולם הזה בחינם, הרי שאף השר דומה אינו מלוה לו שפע ואז ה'הבלא דגרמי' שלו מת גווע וכלה, ואין לאותו האיש קימה בעת תחיית המתים (יעירות דבש' חלק ב' דרוש ה' ד"ה אבל יובן ד"ה אם כן זה) שהרי אם לא נשאר במת אותה לחלוות רוחנית הנקראת 'הבלא דגרמי' הוא לא יוכל לקום בתחיית המתים (נֶשֶׁךְ חיים' שער יח פרק א ד"ה והנה כמו שגוף).

לכן בני אדם שהלוו בריבית אינם קמים לעתיד לבוא בעת תחיית המתים, כי אותו העוון שלהם גרם שמסתלקת רוחניות המלחלת את עצמותיהם בקבר והן נשארות יבשות (נֶשֶׁךְ חיים' שער יח פרק א ד"ה והנה כמו שגוף, 'ערכי הכינויים' להרמ"ז סימן קט תחילת אות ה) ואף נרקבות בקבר (וגבול בנימין חלק א דרוש לב פרשת בהר בחקותי דף סא ע"ב טור א ד"ה 'והן אלה' מהארי"י ז"ל), ושוב אינן יכולות לחזור לחיים (נֶשֶׁךְ חיים' שער יח פרק א ד"ה והנה כמו שגוף, 'ערכי הכינויים' להרמ"ז סימן קט תחילת אות ה) בעת תחיית המתים (ספר הליקוטים' להארי"י ז"ל פרשת משפטים סימן כב על הפסוק 'לא תשיך לאחיד'). וגם זה מדה כנגד מדה ממש, כמו שאותו המלוה הלווה בריבית וכילה את חברו מנכסיו, כך מכילים ממנו את אותו 'הבלא דגרמי' שנשאר לו בבית הקברות ושעל ידו יש את קשר התחייה למת (הרמ"ז וואלי ספר דברים פרק כג פרשת כי תצא ד"ה לכרי תשיך). לכן אסור לקחת הלוואה בריבית גם מיהודי מומר (ראה שו"ע חלק יורה דעה סימן קנט, ב), כדי שאם יחזור בתשובה הוא יוכל לקום בתחיית המתים (וקרבן שבת לרי בצלאל הדרשן פרק ב סימן ד ד"ה וגם מטעם).

האיש שלא קם בתחיית המתים אצל יחזקאל הנביא היה מלוה בריבית

כאשר יחזקאל הנביא יצא לבקעת דורא וראה שם עצמות יבשות (פרקי דרבי אליעזר' פרק לג ד"ה רבי פנחס), הוא התנבא עליהן שיקומו לתחייה ואמר "כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה לַעֲצָמוֹת הָאֵלֶּה הִנֵּה אֲנִי מֵבִיא בָכֶם רוּחַ וְחַיִּיתֶם: וְנָתַתִּי עֲלֵיכֶם גְּדִים וְהַעֲלֵתִי עֲלֵיכֶם בָּשָׂר וְקִרְמָתִי עֲלֵיכֶם עוֹר וְנָתַתִּי בָכֶם רוּחַ וְחַיִּיתֶם וְיָדַעְתֶּם כִּי אֲנִי יְהוִה" (יחזקאל לו, ה-ו) (פרקי דרבי אליעזר' פרק לג ד"ה רבי פנחס). וכך באמצעות הנבואה שהתנבא יחזקאל נמשכו הכוחות הרוחניים אל ה'הבלא דגרמי' שבעצמות המתים שהיו בבקעה (הרמ"ז וואלי על ספר יחזקאל פרק לו, ד) ועמדו שם כל המתים שבבקעה "עַל רִגְלֵיהֶם חִל גְּדוֹל מְאֹד מְאֹד" (יחזקאל לו, ט), ששים ריבוא אנשים. אמנם מת אחד לא קם לתחיה, וכששאל הנביא מה טיבו של אדם זה ענה לו ה' כי הוא היה מלוה בריבית בחייו (פרקי דרבי אליעזר' פרק לג ד"ה רבי פנחס, 'ילקוט שמעוני' ספר יחזקאל רמז שעה).

ואתו האיש לא קם לתחיה לפי שעצמות גופו היו יבשות בלי לחלוחית מחמת עוון 'הנשך' שחטא בחייו ושגרם כי אבד ממנו ה'הבלא דגרמי', וממילא לא היה לו שום חיות כדי לקום בתחיית המתים. וזה מה שאמר ה' ליחזקאל בנבואה "בְּנֶשֶׁךְ נָתַן וְתִרְבִּית לָקַח וְחַי לֹא יִחְיֶה" (יחזקאל יח, יג) (ועי' חיים' להארי"י ז"ל שער יח פרק א ד"ה ואל תתמה, 'ספר הליקוטים' להארי"י ז"ל פרשת משפטים סימן כב על הפסוק 'לא תשיך לאחיך'), כלומר "נָתַן לֹא יִחְיֶה" הוא אותו האיש שלא קם בתחיה שעשה יחזקאל בבקעת דורא, וכן גם לעתיד לבוא הוא "לֹא יִחְיֶה" בעת תחיית המתים (ישפתי כהן על התורה' לר' מרדכי הכהן פרשת כי תצא ד"ה ובפרק איהו נשך). **ודבר זה הוא מדה כנגד מדה, שלוקח הריבית לא קים "אל תקח מאתו נֶשֶׁךְ וְתִרְבִּית וְיִרְאֶת מֵאֱלֹקֶיךָ וְחַי אַחִיד עִמָּךְ"** (ויקרא כה, לו) **לכן גם הוא לא יחיה בתחיית המתים** (יצמח דוד' למחבר שו"ת בית דוד הפטרת פרשת בא ד"ה מ"ש ז"ל שאחד מאותם ההרורים, יזכר דוד' לר' דוד זכות ממודינא מאמר א' פרק צו דף רסח ד"ה 'ויפה' בשם החיד"א). אך אם היה נזהר בזה הוא היה חי שנאמר "וְחַי אַחִיד עִמָּךְ" (יצמח דוד' למחבר שו"ת בית דוד הפטרת פרשת בא ד"ה מ"ש ז"ל שאחד מאותם ההרורים).

ועוד הוא מדה כנגד מדה, כי ה'עני' חשוב כמת והיה בידו של זה להלוותו בחינם, ודבר זה היה נחשב לו כ'תחיית המתים'. אך היות שלא רצה לכן הוא לא יקום בתחיית המתים האמיתית (יזכר דוד' לר' דוד זכות ממודינא מאמר א' פרק צו דף רסח ד"ה 'ויפה א"י'). המקרה של אותו האיש שלא קם בתחיית המתים של יחזקאל הנביא, היה סימן לבני ישראל להיות זהירים מאוד ולא לקחת ריבית (ילב אריה' לר' יהודה אריה לייב בן האשקי פרשת בהר אות יז ד"ה ושמה תאמר). ועוד למדו מהמקרה הזה כי האיסור הזה חמור יותר מכל העבירות שבתורה, שהרי בין אותם המתים שהחיה יחזקאל היו גם בני אדם שלא היה בהם אפילו לחלוחית של מצוה, ולא עוד אלא היה בידם עוון שחיפו את ההיכל במקדש בציורים של שקצים ורמשים (ראה גמ' סנהדרין דף צב ע"ב ורש"י שם ד"ה שחיפו להיכל), ואף על פי כן הם חיו בעת תחיית המתים אצל יחזקאל הנביא. אבל לעומתם אותו אחד שנתן כסף בריבית לא חי, לכן הוא יותר גרוע מן הכל (יכסא דוד' להחיד"א דרוש יג ד"ה ומן האמור את שלוני).

נכסיו של המלוה בריבית מתמוטטים ואינם עולים לעולם

כנגד מה שארס הנחש נכנס מהנושך אל איבריו וגידיו של הנשך, כך גם עונש האיסור נכנס בממונו של מלוה הריבית (ירבינו בחיי' דברים כג, כ). **לכן כל אותם שיש בידם מממונו של לוקח הריבית לעולם לא יצליחו** (יספר חסידים' סימן תתרעה), **שממונו של המלוה בריבית כלה** (יספר חסידים' סימן תתרעה). ואף אם תחילתו של המלוה טוב, הרי שסופו לא יהיה טוב, ובסוף יירד מנכסיו (פירוש קדמוני' על ספר חסידים' סימן תתרעה) **על ידי שנכסיו יתמוטטו ושוב לא יעלו** (גמ' בבא מציעא דף עא ע"א, 'ילקוט שמעוני' תהלים טו בסוף רמז תרסה). וגם זה מדה כנגד מדה, שהוא חשב כי שגו ושיח לו להרבות הונו לפיכך נכסיו יתמוטטו (יכסא דוד' להחיד"א דרוש יג ד"ה ואפשר לומר הטעם). ובאחריתו הריבית אף מכלה אותו ואת כל עציו ואבניו (אלה המצוות' על טעמי המצוות לר' משה חאגיז דף מ סימן סח). ואף הלווה בריבית עובר איסור, ומחמת עונו יכול אף לאבד את כל ממונו ולהגיע לכך שיצטרך למכור עצמו ובניו לעבדים (גבול בנימין' לר' בנימין הכהן חלק א' דרוש ו פרשת וירא דף יא ע"ב ד"ה ובהו).

לכן ראוי לבעל נפש להתרחק בכל כוחו מכל ענין שיש בו הערמת ריבית. וכל המחזיר ומבקש צדדים ליטול ריבית מישראל, הרי שסופו להתרושש. וגם אם יש לאדם רק פרוטה אחת של ריבית בידו, היא תגרום לו לאבד כמה אוצרות של ממון (עיר מקלט' לר' דוד לידא פרשת בהר אות שלט), אפילו אם הרוויח את ממונו בזיעת אפו ועשהו במשפט (ידבק מאח' לר' אברהם חמוי מערכת ר' אות ה). וממון זה מביא לכך שאין ביתו של אדם זה מזומן לברכה. ובעונות עין רואה ואוזן שומעת על כמה בתים מלאים עושר וכבוד שפתאום באו למקרה ופָּגַעו והיו לְשִׁמָּה כרגע, עד שממש ניכר בחוש הראות שהתמוטטו שלא כדרך הטבע – וכל זה מחמת שהם מאנו לדעת ולהאמין בתורה ולקחו ריבית. וזה העונש בעולם הזה מלבד העונש בעולם הבא, ועל כולם שאינו קם בתחיית המתים (יכסא דוד' להחיד"א דרוש יג ד"ה ולפי' מלוה בריבית).

בביתו של עובדיה לא יכלה לחול הברכה כי בחייו הוא לווה בריבית

עובדיה היה ירא ה' מאוד ובשעה שראה כי הורגים את נביאי ה' הוא החביא במערות מאה נביאים שנאמר "וַיְהִי בְּהִכָּרִית אֵיזֶבֶל אֶת נְבִיאֵי יְהוָה וַיִּקַּח עֲבָדָיו מֵאֵה נְבִיאִים וַיַּחְבֵּאֵם חֲמִשִּׁים אִישׁ בְּמַעְרָה וַיִּכְלְכְּלֵם לָחֶם וָמַיִם" (מלכים א' יח, ד) (שמות רבה' לא, ד, 'מדרש תנחומא' פרשת משפטים אות ט). עובדיה היה עשיר גדול, והוציא את כל ממונו לצדקה כדי לזון את הנביאים, וכשהגיעה שנת הרעב לא היה לו מה לזון אותם (גבול בנימין' לר' בנימין הכהן חלק א' דרוש ו פרשת וירא דף יא ע"ב ד"ה ובהו נבא) **והוא לווה בריבית מיהורם מלך ישראל בנו של אחאב** (שמות רבה' לא, ד, 'מדרש תנחומא' פרשת משפטים אות ט). וכאשר נפטרה עובדיה נשאר חוב גדול ליהורם, ואז שלח יהורם שליחים לקחת את שני בניה של אשת עובדיה בעבור החוב. אשת עובדיה צעקה לאלישע הנביא שיושיע אותה שנאמר "וַאֲשֶׁה אֶחָת מִנְּשֵׁי בְנֵי הַנְּבִיאִים צָעָקָה אֶל אֲלִישֶׁע לֵאמֹר עֲבָדָךְ אִישִׁי מֵת וְאַתָּה יֹדְעָתָּ כִּי עֲבָדָךְ הָיָה יָרָא אֶת יְהוָה וַיְהִי" (יחזקאל ב' א לקחת את שְׁנֵי יָלְדָיו לֹא לְעֲבָדִים" (מלכים ב' ד, א) (רש"י מלכים ב' ד, א).

הכתוב לא רצה לפרסם את שמו של עובדיה בעלה ורק נכתב "וַאֲשֶׁה אֶחָת מִנְּשֵׁי בְנֵי הַנְּבִיאִים" (מלכים ב' ד, א), וזה כדי לא לתת דופי באותו צדיק, שהרי סוף סוף עבר איסור דאורייתא ללוות בריבית. ואף שלשם שמים עשה כן להחיות את אותם הנביאים, לא טוב עשה שהיה יכול לפרנסם מבית אחאב שהרי היה ממונה על ביתו כפי שנאמר "וַיִּקְרָא אַחְאָב אֶל עֲבָדָיו וַאֲשֶׁר עַל הַבַּיִת" (מלכים א' יח, א), אך לא עשה כן כי לא רצה ממון העשוי בדרך עושה. והיה נראה שבעוון הריבית בא לידי עניות שלא הניח כלל ממון לבניו אחריו. לכן אמרה אשת עובדיה לאלישע הנביא על בעלה "עֲבָדָךְ אִישִׁי מֵת" (מלכים ב' ד, א), אך אל תאמר שעוון ריבית החרים את ביתו והביאו לידי עניות "וְאַתָּה יֹדְעָתָּ כִּי עֲבָדָךְ הָיָה יָרָא אֶת יְהוָה" (מלכים ב' ד, א) ומה שעשה היה לשם שמים, וגדולה עבירה לשמה ממצוה שלא לשמה' (ראה גמ' נויר דף כג ע"ב בשם רב נחמן בר יצחק, גמ' הוריות דף י ע"ב בשם רב נחמן בר יצחק), וזו תורה וזו שכרה!! והנה "וַיִּקְרָא אֶחָת מִנְּשֵׁי בְנֵי הַנְּבִיאִים" (מלכים ב' ד, א) (יקחת יעקב' לר' יעקב פארוז על מלכים ב' פרק ד דף קט ע"ב ד"ה ואשה אחת).

אלישע צפה וידע שאף כי עובדיה הציל נפשות, מכל מקום נכסיו אינם מקבלים ברכה לפי שלוה בריבית. שכשם שנכסיו המלוה מתמוטטים כן גם נכסיו הלווה. לכן ענה לה "מָה אַעֲשֶׂה לָךְ" (מלכים ב' ד, ב) כלומר שאף כי כוונתו של עובדיה היתה לשם שמים הרי שנכסיו וביתו לא ראויים לברכה. אבל עם זאת הוסיף ואמר לה "הֲגִידִי לִי מָה יֵשׁ לָךְ בְּבֵיתְךָ" (מלכים ב' ד, ב) כלומר ששאל אם יש לה משהו משלה בבית ממעשי ידיה שעליו תחול הברכה. וענתה לו כי יש לה דבר משלה והוא כלי עם שמן בתוכו שנאמר "וַתֹּאמֶר אֵין לְשִׁפְחָתְךָ כֵּל בְּבֵיתִי כִּי אִם אֶסוּדָה שֶׁמֶן" (מלכים ב' ד, ב). והיה נחשב ברשותה לפי שכלי תשמישה הקטנים של האשה הם ברשותה (ראה גמ' גיטין דף עח ע"א) ועל כן היה ראוי לברכה. ואז ציוה אותה אלישע

”לכי שְׁאֵלִי לָךְ פְּלִים מִן הַחוּץ מֵאֵת כָּל שֶׁכְּנִיד פְּלִים רָקִים אֶל תִּמְקִיעִיטִי” (מלכים ב' ד, ג) **כלומר שאף אם יש לה כלים וחביות בבית, הרי שלא תשתמש בהם כלל, אלא דווקא בכלים מחוץ לבית** (ראש דוד' להחיד"א פרשת חיי שרה ד"ה יומהר"יט פירש בהמשך' בשם מהרי"ם בנו של המבי"ט).

אשת עובדיה עדיין חששה על אף שהותר לה הדבר, **כי בעוון ריבית המלווה והלווה שווים לרעה**, לכן כמו שהמלווה בריבית לא יקום בתחיית המתים כך גם הלווה יכול שלא לקום בתחיית המתים כפי שנאמר **"בַּנְשָׁף נָתַן וְתַרְבִּית לָקַח וְחֵי לֹא יִחְיֶה"** (יחזקאל יח, ג), ואם כן איך תשיב ליהורם את דמי הריבית שלוה ממנו בעלה, **ואולי בעוון זה לא תקום בתחיית המתים**!! ועל כך אלישע הנביא בישר ובירך אותה ברכה גדולה **כי "וְאַתָּה וּבְנֶיךָ תִּחְיִי בְנוֹתָר"** (מלכים ב' ד, ז) וכוונתו **שתחיה לזמן תחיית המתים** (ראה 'בראשית רבה' לה, ג) (יתורת חכמי 'לר' חיים הכהן תלמיד מהר"ח פרשת וירא דף לג ע"א ד"ה אמנם הענין). וכעונש על מה שהלווה יהורם בריבית לעובדיה, ה' שלח לו את יהוא שהרג אותו בחץ מקשת, **כאשר החץ עבר קודם דרך זרעות** (אמנם הענין). **וכעונש על מה שהלווה יהורם בריבית מעובדיה**, וזהו מה שנאמר **"וְיֵהוּא מֵלֵא דָדוֹ בַּקֶּשֶׁת וַיִּדֹּף אֶת יְהוֹרָם בֶּין זֵרְעֵיו וַיֵּצֵא הַחֲצִי מִלְּפֹו וַיִּכְרַע בְּרַכְבּוֹ"** (מלכים ב' ט, כד) ('שמות רבה' לא, ד, 'מדרש תנחומא' פרשת משפטים אות ט).

לֹא יִלְוֶה אָדָם אֶת מַעֲוֵתוֹ בִּרְיִבִּית לֹא־אֶחָד אֶפִּילוּ לֹא לְגוֹי, עַל אֵף שֶׁהוּא הַדָּבָר (הרמ"ד וואלי תהלים טו אות ה), וכפי שדרשו רבותינו על מזמור התהלים "מִמֶּמּוֹר לְדֹד יְהוָה מִי יִגְוֵר בְּאַהֲלָהּ מִי יִשְׁכֵּן בְּחֶר קִדְשָׁךְ" (תהלים טו, א), שהשבח "**כִּסְפוֹ לֹא נָתַן בְּנִשְׁךְ**" (תהלים טו, ה) **הוא על מי שלא הלווה בריבית אפילו לגוי** (גמ' מכות דף כד ע"א). **וזה לפי שאין להקב"ה חפץ בריבית, שהרי עוון ריבית חמור מאוד** (יבסא דוד' להחיד"א דרוש יג ד"ה רצון הוא עיקר), ונותן בזה כוּחוֹ לִסְמַא"ל ואשתו **ליליית',** לכן שמות שניהם עם הכולל עולים בגמטריא '**רְבִית'** – ללמד שעל ידי איסור ריבית ניתן כוח לו ולאשתו (עפ"י יפני דוד' להחיד"א פרשת בהר בחקתי אות ט ד"ה ויראה במ"ש הגיט). ועוד יש חשש שמא הממון הזה שנותן לגוי ישמש ישראל, וכי הגוי הוא רק שלוח, ונמצא שהוא נכשל ונוטל ריבית מישראל (הרמ"ד וואלי תהלים טו אות ה). ועוד שכל אותם ישראלים הנמצאים בגלות ומלוים בריבית לגויים **לבסוף** אינם מצליחים, לפי שבזמן שישראל כפופים לשר הרוחני של הגויים אין לקחת ממנו דבר (ספר הפליאה' ד"ה יעשה להדיק בדרכיהם הטובים).

וּכְכֹל בַּעַל נֶפֶשׁ יָכִיר שְׁטוּתוֹ וּסְמִיּוֹת עֵינָיו וְכָל עֲצֻמוֹתָיו יֵאָחֲזֻמוּ רַעַד, וְלֹא יַעֲשֶׂה שׁוּם דָּבָר עִסָּק שִׁישׁ בּוֹ סִפֵּק קֶטֶן שֶׁל רִיבִית עַד אֲשֶׁר יִשְׁאַל לְמוֹרָה וְלִהְיוֹרָאָה, וְלֹא יַחֻב בְּדָמוֹ וּדְם זָרְעוֹ וַיֵּאָבֵד נַפְשׁוֹ כִּלְיוֹן חֲרוֹץ (כִּסְאֵי דוד' לַחֲתִידֵי־אֵל דְּרוֹשׁ יג ד"ה וּבַעַל נֶפֶשׁ יָכִיר). וְנֹכַח שֶׁכֵּל אָדָם יֵרָא ה' אֲשֶׁר יֵרָא עַל מִמּוֹנוֹ, שִׁילָךְ יֵאָצֵל חֶכֶם וַיִּדְרוֹשׁ לְדַעַת כָּל דִּינֵי הָרִיבִית לְבַל יִכְשַׁל בְּעוֹן רִיבִית חֶסֶד וּשְׁלֹם (פְּלֵא יוֹעֲץ ל'רִי אֱלִיעֶזֶר פֶּאָפּוּ עֶרֶךְ רִבִּית ד"ה וַיְדִין גְּרָמָא' עֵינִישׁ). וְהַחֲכָם עֵינָיו בְּרֵאשׁוֹ לְהִתְרַחֵק מִן הַכִּיעוּר וּמִן הַדּוּמָה לוֹ (הַרְמִי"ד וּוְאֵלֵּי בִּסְפֵר הַלֵּיקוּטִים א' בַּחֲקֵל נְשׁוּאִים שׁוֹנִים בְּנוֹשָׂא יִסּוֹר אִיסוּר נֶשֶׁךְ) וְלֹא יַעֲשֶׂה שׁוּם עִסָּק עִם הַגּוֹי בְּרִיבִית, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִלְמַד מִמֶּמַּעֲשֵׂיו (יֵאֲדָת אֱלִיהוּ עַל גַּמִּי יְרוּשְׁלַמִי חִידוּשֵׁי שֶׁבַת פֶּרֶק ח בִּסְפֵר דף יג ע"ב ד"ה וְלַעֲדִין דִּאֲפִי). וַיִּזְהַר הַיִּשְׂרָאֵלִי מְאֹד מְאֹד בְּאִיסוּר רִיבִית (יֵדַעַת חֲכָמָא לְמַהֲרִי"ל פּוֹחֲבוֹצִיר פֶּרֶק שֶׁשָּׁה עֶשֶׂר וַיִּחְרַד וַיִּלְפַּת לְבַל תִּיגַע רִיבִית בְּמִמּוֹנוֹ יוֹתֵר מִשְׁהוּא חֲרָד לְבַל יִיגַע בֶּשֶׂר חֲזִיר וְדָם בְּמֵאכְלוֹ, לְפִי שֶׁהָרִיבִית חֲמוּרָה יוֹתֵר (פְּלֵא יוֹעֲץ עֶרֶךְ רִבִּית ד"ה וַיְדִין גְּרָמָא' עֵינִישׁ) וְה' יִצִּילוֹ שֶׁלֹּא יִכְשַׁל לְעוֹלָם, אָמֵן.

קוראים יקרים! עלויות הדפסת העלון והפצתו גדולות מאוד (יותר מ-10 אלף ש"ח בכל חודש), וקשה לנו לעמוד בעלויות הגבוהות!

הכי טוב לתרום ישירות בהעברה לחשבון: **בנק הדואר מספר 09 | סניף 001 | מספר חשבון 30608503 | שם החשבון חיים לנגר**

[illegible]